

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-155>

УДК 368:339.9:004

СИСТЕМНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

SYSTEMIC TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE INSURANCE INDUSTRY IN THE CONTEXT OF GLOBALISATION

Пшенична Марія Володимирівна

кандидат економічних наук,

Інститут економіки та менеджменту

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5373-1726>

Pshenychna Mariia

Open International University of Human Development "Ukraine"

У статті представлено результати дослідження основних напрямків та особливостей еволюції страхового ринку в контексті глобалізаційних процесів. Розглядаються ключові фактори, що впливають на системну трансформацію галузі, зокрема природні катастрофи, агроризики та кіберстрахування. Дослідження підкреслює, що глобалізація сприяє підвищенню конкуренції на страховому ринку, змушуючи страховиків з усього світу адаптувати свої стратегії та впроваджувати інновації для збереження конкурентоспроможності. Акцентовується увага на конгруентності глобальних змін тим страховим викликам, що мають місце в Україні та були гостро актуалізовані в умовах повномасштабної війни. Підкреслюється важливість формування новітньої парадигми розвитку вітчизняної страхової галузі в умовах глобалізації через інтеграцію сучасних технологій, гнучке регулювання, посилення міжнародного співробітництва та бенчмаркінг дієвих інструментів страхового захисту.

Ключові слова: страхування, глобалізація, конгруентність, природні катастрофи, агроризики, кіберстрахування.

The article presents the results of a study of the main directions and features of the insurance market evolution in the context of globalisation processes. The purpose of the study is to provide a systematic analysis of trends in the development of the insurance industry in the context of globalisation, as well as to determine the congruent relationship between national challenges and key aspects of globalisation of the insurance market in the context of outlining benchmarking prospects for successful development in the new environment. The key factors influencing the systemic transformation of the insurance industry are considered. In particular, the analysis of global macroeconomic indicators and shifts has allowed to identify three main challenges of socio-economic development, which have determined the vectors of transformation of insurance and the insurance market. Thus, the article notes that today's priorities are insurance against natural and man-made disasters, insurance of agricultural risks and cyber insurance. The study emphasises that globalisation changes are the result of both climate change, numerous natural disasters, weather hazards, and food threats due to low government financial support for agricultural producers. It is also proved that global digitalisation has created a new landscape of cyber threats, which are among the most complex and urgent risks faced by global national security and business. The paper contains the results of a study of both historical dynamics and forecast expectations of changes in globalisation processes. It is believed that taking into account the conditions of globalisation in the organisation of the insurance industry will not only increase competition in the insurance market, but also require insurers from around the world to adapt their strategies and introduce innovations to remain competitive. Particular attention in this paper is focused on the congruence of global changes with the insurance challenges that are taking place in Ukraine and have become acutely relevant in the context of a full-scale war. The importance of forming a new paradigm for the development of the domestic insurance industry in the context of globalisation through the integration of modern technologies, flexible regulation, strengthening of international cooperation and benchmarking of effective insurance protection instruments is emphasised.

Key words: insurance, globalisation, congruence, natural disasters, agricultural risks, cyber insurance.

Постановка проблеми. В умовах стрімких глобалізаційних змін галузь страхування зазнає значних трансформацій, зумовлених комплексом природних, економічних, технологічних, регуляторних та соціальних чинників. Глобалізація створює нові можливості та виклики для страхових компаній, які повинні адаптуватися до змін на міжнародному ринку, впроваджуючи інноваційні підходи та технології для збереження конкурентоспроможності. Водночас, національний страховий ринок, як складова фінансової системи України, що функціонує в умовах триваючої війни, демонструє значну конгруентність викликам і загрозам, подібним до глобалізаційних проблем.

В цьому контексті існує актуальна потреба в детальному аналізі впливу глобалізаційних процесів на страхову галузь, визначенні ключових факторів трансформації та розробці стратегічних рекомендацій для успішного розвитку в нових умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню ролі страхування в новітніх соціально-економічних відносинах та визначенню характерних особливостей страхового ринку України присвячені роботи вітчизняних дослідників, серед яких Олійник О. В. і Нагаєва Г. О. [1], Омельчук Л. В. [2] та інші. В свою чергу, питання стабілізації страхового ринку та його відбудова у повоєнному періоді являють предмет дослідження і об'єкт аналізу для провідних практиків і експертів галузі [3; 4]. Однак вплив широкого кола глобалізаційних змін на системні тенденції розвитку галузі страхування є новим і мало дослідженим напрямком.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю розуміння системних тенденцій, що формують сучасну страхову галузь в умовах глобалізації. Традиційні підходи до ведення страхового бізнесу стають недостатніми для задоволення вимог сучасного ринку, що вимагає від суб'єктів страхового ринку послуг гнучкості, інноваційності та високої адаптивності. Таким чином, результати дослідження покликані надати комплексне бачення трансформаційних процесів у страховій галузі, що дозволить науковцям, практикам та політикам краще розуміти сучасні тенденції та розробляти ефективні стратегії для забезпечення сталого розвитку страхового ринку України в умовах глобалізації.

Формулювання цілей статті. Метою статті є системний аналіз тенденцій розвитку галузі страхування в умовах глобалізаційних змін, а також визначення конгруентного зв'язку між національними викликами та ключовими аспектами глобалізаційних трансформацій страхового ринку в контексті окреслення перспектив бенчмаркінгу для успішного розвитку в нових умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як слушно зазначала вітчизняна дослідниця Омельчук Є. В., розвиток страхової індустрії є результатом визнання найбільших страхів людства і спробою суспільства протидіяти збитковим наслідкам неконтрольованих сил [2]. Спираючись на даний підхід, можна встановити певну закономірність: страховий ринок є тим індикатором найгостріших суспільно-політичних проблем, котрий має не просто їх збагнути і опрацювати, але й запропонувати ефективний та взаємовигідний формат захисту від них.

Зважаючи на аналіз глобальних макроекономічних показників та зрушень, світовий страховий ринок отримав три стрижневі виклики, що й обумовили вектори трансформації страхування. До них відносять:

- 1) природні катастрофи;
- 2) агроризики;
- 3) кіберстрахування.

Так, у 2023 році відзначено новий рекорд у світі: 142 природні катастрофи призвели до застрахованих збитків у розмірі 108 мільярдів доларів (табл. 1) [7]. Глобальні страхові втрати від природних катастроф в той рік перевищили позначку в 100 мільярдів доларів вже вчетверте поспіль. Землетрус у Туреччині та Сирії виділився як найдорожча катастрофа, з оціночними страховими втратами у розмірі 6,2 мільярда доларів. Це підтверджує щорічне зростання фінансових збитків на 5–7% та тенденцію щодо глобальних застрахованих збитків від стихійних лих з 1994 року [4].

Саме тому один із найстаріших страховиків світу Swiss Re Institute зазначає, що посилення небезпеки, спричинене зміною клімату, ймовірно, збільшить збитки в майбутньому, відтак саме заходи з адаптації і трансформації страхових інструментів до страхування природних катастроф стають ключовими для зменшення потенціалу втрат [7].

За оцінками Swiss Re Institute, застраховані збитки можуть подвоїтися протягом наступних 10 років, оскільки температура

Таблиця 1

Загальні економічні та страхові збитки в глобальному аспекті

Структура збитків	2023 рік, млрд. дол.	Середнє значення за 10 років
Економічні збитки:	291	235
а) природні катастрофи	280	223
б) техногенні катастрофи	11	12
Застраховані збитки:	117	99
а) природні катастрофи	108	89
б) техногенні катастрофи	9	10

Джерело: складено автором на основі [8]

підвищиться, а екстремальні погодні явища стануть частішими та інтенсивнішими. В свою чергу, дослідження Аоп визначають третє місце для ризиків природних катастроф у переліку 10 ключових ризиків страхової галузі в цілому [4].

В цілому ж, глобальні страхові збитки від природних катастроф перевищували темпи світового економічного зростання протягом останніх 30 років. З 1994 по 2023 рік середньорічні страхові збитки від природних катастроф, враховуючи інфляцію, склали 5,9%, тоді як світовий ВВП зростав на 2,7%. Іншими словами, за останні 30 років відносний обсяг збитків у порівнянні з ВВП подвоївся.

Згідно з дослідженням Beinsure NatCat Insured & Economic Losses, чотири типи погодніх небезпек - повені, тропічні циклони, зимові шторми в Європі та сильні грози – щороку призводять до глобальних економічних втрат у розмірі 200 мільярдів доларів. Станом на даний момент, економіка США втрачає практично 0,4% ВВП (97 мільярдів доларів), тоді як Філіппіни зазнають втрат у розмірі 3% ВВП (12 мільярдів доларів) через ці чотири погодні небезпеки, при цьому стикаючись зі зростанням ризику у майбутньому [8].

В свою чергу, українські реалії макроекономічного характеру засвідчують актуальність страхування від природних і техногенних катастроф в умовах триваючої військової агресії РФ проти України. Так, руйнування греблі Каховської ГЕС завдало Україні величезної шкоди, затопивши 620 квадратних кілометрів території в чотирьох областях – Херсонській, Миколаївській, Дніпропетровській та Запорізькій, що безпосередньо вплинуло на 100 000 мешканців. Було завдано значної шкоди житлу, інфраструктурі, навколишньому середовищу та культурним об'єктам на суму майже 14 мільярдів доларів США, про що зазначається у звіті Уряду України та резуль-

татах досліджень Організації Об'єднаних Націй [7].

Тож, сучасні страхові аналітики схиляються до думки, що для забезпечення стабільності та доступності страхування майна від природних і техногенних катастроф, необхідно здійснити узгоджені зусилля приватного сектору, державних органів та суспільства в цілому. Це важливо не лише для пом'якшення кліматичних ризиків, але й для адаптації до зміни кліматичних умов, яка відбувається у зв'язку зі зростанням інтенсивності погодніх явищ.

В свою чергу, розгортання геополітичних конфліктів та наявність ідеологічних протисторог між країнами впродовж останніх трьох років призвели до загострення продовольчої небезпеки. В цьому контексті беззаперечним вектором для всіх урядів й державних політик стає забезпечення агропродовольчого добробуту, у тому числі через страховий захист агровиробників.

Проведений аналіз виявив, що в сучасній практиці світового аграрного страхування можна виділити три основні категорії систем [10]:

1. Системи, де держава відіграє провідну роль і є основним регулятором страхового ринку (наприклад, у Канаді, Кіпрі, Греції, Індії, Ірані, Філіппінах).

2. Системи, де приватні страхові компанії мають домінуючу позицію на ринку, а держава в основному здійснює законодавче регулювання (наприклад, в Аргентині, Південній Африці, Австралії, Німеччині, Угорщині, Нідерландах, Швеції, Новій Зеландії).

3. Системи, де спостерігається розвинене державно-приватне партнерство, яке поєднує ринкову конкуренцію страхових компаній з обґрунтованим державним регулюванням на основі різних принципів (наприклад, у США, Португалії, Іспанії, Туреччині, Південній Кореї, Бразилії, Чилі, Франції, Італії, Мексиці, Польщі, Україні).

Основними страховими продуктами, які отримують державну підтримку, є наступні [4]:

- страхування від катастрофічних ризиків, яке майже є обов'язковим і має мінімальну вартість;
- страхування врожаю від погодних ризиків, у якому держава фінансує адміністративні витрати страховика і частину страхової премії.

У додаток до згаданих загальних програм, Федеральна корпорація США зі страхування сільськогосподарських культур реалізує сім базових програм:

1. Комбіноване страхування сільськогосподарських культур, що є найбільш розповсюдженою програмою страхування. Вона пропонує три рівні покриття: на 50%, 65% і 75% середнього фермерського доходу.

2. Катастрофічні поліси, що компенсують збитки в розмірі 50% від доходу або 55% від ціни реалізації, встановленої для певної культури.

3. Страхування майбутніх доходів.

4. Захист прибутку, спрямований на захист сільськогосподарського виробництва від ризику зниження доходу нижче середнього рівня через надання фіксованої гарантії на одиницю площі.

5. Страхування сталого доходу, спрямоване на захист певних культур, таких як кукурудза або соя, від зниження доходу через падіння цін або врожайності.

6. Страхова програма регіонального ризику, що активується, якщо середній урожай у певній місцевості падає нижче встановленого рівня.

7. Захист прибутку від групи ризиків і зміни вартості продукції, де страхове відшкодування виплачується фермеру у випадку, якщо дохід в регіоні на одиницю площі застрахованої культури нижче обумовленого рівня доходу, визначеного виробником.

За даними аналізу страхових продуктів в США, в американському механізмі страхування аграрних ризиків застосовуються такі види фінансової державної підтримки [10]:

- дотації, які виплачуються приватним страховикам для покриття адміністративних та операційних витрат;
- прийняття урядом сільськогосподарських ризиків в перестраховування;
- фінансування досліджень в сфері страхування сільськогосподарських культур;
- програма уряду щодо запобігання стихійних лих за умови, що фермери купують

мінімум 50% покриття комбінованого страхування сільськогосподарських культур.

Згідно з висновками Лобової О., на ринку аграрного страхування в рамках реалізації державно-приватного партнерства відзначається активна участь урядових інституцій у фінансуванні страхових потреб фермерів, що сприяє посиленню їх майнового захисту за різними програмами страхування в США та Канаді (MPCI, GRP, GRIP, NTSP) [5, с. 54]:

Програма MPCI (Multiple-Peril Crop Insurance – Страхування від багатьох ризиків урожаю) – забезпечує захист від різних стихійних лих, включаючи посуху, надмірну вологість, повінь, сильні вітри, град та інші природні катастрофи. Мінімальний рівень страхування повністю фінансується за рахунок бюджету і гарантує фермерам мінімальне відшкодування шкоди в разі зниження врожаю менш ніж на 50% від очікуваного, при цьому збиток відшкодовується з розрахунку 55% фіксованої ціни, встановленої MPCI. Для участі у програмі на цих умовах фермери сплачують лише адміністративні витрати в розмірі 100 доларів за кожен застраховану культуру. Такий вид страхування відомий як страхування катастрофічних ризиків (CAT – Catastrophic Crop Insurance).

Програма GRP (Group Risk Plan – План страхування групового ризику) та GRIP (Group Risk Income Protection – Мультиризиковий захист прибутку) є популярними програмами страхування в США. Вони відрізняються тим, що для визначення страхового випадку береться середня врожайність по окрузі в цілому. За програмою GRP страховий випадок настає, коли фактично отриманий середній урожай виявляється нижче певного критичного рівня, вибраного самим фермером. Фермер може обрати критичний рівень (Trigger Yield) від 90 до 65% очікуваного рівня врожайності в середньому по окрузі, де він веде господарство. Максимальний рівень, який може обрати фермер, становить 150% від встановленого, а мінімальний – 60%. Якщо фермер вибрав 65% від рівня середньої врожайності по окрузі і 60% грошової компенсації, то участь у цих програмах для фермера є безкоштовною, а держава бере на себе всі витрати, пов'язані зі сплатою страхових внесків.

Програма NTSP (National Tripartite Stabilization Program – Національна трістороння стабілізаційна програма) в Канаді призначена для страхування сільськогоспо-

дарських ризиків у тваринництві та посівах технічних культур, таких як буряки і бобові. Її основою є дохідний підхід. Програма фінансується рівними внесками федерального і провінційного урядів та сільськогосподарського виробника, а розмір страхового фонду визначається як середній дохід від виробництва і реалізації продукції за останні 5 років [10, с. 17–18].

Щодо вітчизняного досвіду, то в Україні страхується близько трьох відсотків усіх наявних ризиків в агрострахуванні, тоді як у більшості розвинутих країн цей показник досягає 90–95% [3]. Тож, для досягнення розвитку агропромислового комплексу України важливим фактором стає бенчмаркінг успішного світового досвіду й адаптація існуючих міжнародних кейсів під внутрішні потреби.

Не менш істотним трендом розвитку галузі страхування в світі є кіберстрахування. Так, трансформаційний вплив генеративного штучного інтелекту на страхування обумовлює новий ландшафт кіберзагроз.

У звіті компанії Lloyd's «Generate AI: Transforming the Cyber Landscape» підкреслюється, що кіберзагрози є одними з найбільш складних і нагальних ризиків, з якими зараз стикаються світова національна безпека та бізнес [6]. Глобальна діджиталізація вже створює численні виклики.

Зокрема, розвиток таких технологій як генеративний штучний інтелект (AI) і використання великих мовних моделей (LLM) створює нові фактори загроз у контексті розвитку кіберзлочинності, що змушує критично переосмислити цифровий простір з огляду на їх присутність в практиці ведення бізнесу. Адже зростаюча доступність AI створює зростаючу загрозу, потенційно дозволяючи суб'єктам загроз використовувати ці інструменти зловмисно, завдаючи шкоди особам, активам, а також як матеріальним, так і нематеріальним властивостям.

Крім того, присутність генеративного штучного інтелекту на страховому ринку також ставить під загрозу збереженість даних, конфіденційність інформації суб'єктів галузі, а також обумовлює зміни парадигми ринку. Так, згідно з прогнозами агенції Forinsurer,

розмір генеративного штучного інтелекту на страховому ринку до 2032 року становитиме 5,5 млрд. дол. проти нинішніх 346,3 млн. дол., що обумовить зростання на 32,9% протягом наступного десятиліття [4; 9].

В цьому контексті цілком конгруентною світовим трендам є інтенсифікація кібератак, що відбуваються в рамках інформаційної війни з країною-агресором. Так, за даними Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, впродовж 2023 року українські аналітики безпеки зафіксували та обробили 1105 кіберінцидентів, що на 62,5% більше, ніж у 2022 році. Зокрема, система, що використовується для моніторингу та аналізу кіберзагроз, виявила 133 млн. підозрілих подій та 148 000 критичних інцидентів в межах 18 млрд. опрацьованих кіберподій [11].

Таким чином, кіберстрахування відіграє важливу роль у захисті бізнесу та суспільства від ризиків, пов'язаних з кіберзагрозами, надаючи фінансовий захист та підтримку в разі кібератак. Воно сприяє зменшенню втрат і відновленню діяльності в разі інцидентів у кіберпросторі, стимулюючи проактивне управління кібербезпекою та впровадження ефективних заходів захисту.

Висновки. Вивчення системних тенденцій розвитку галузі страхування в умовах глобалізаційних змін є надзвичайно важливим для покращення страхового ринку України, адже виклики військового часу актуалізували для українського страхового ринку ризики природних катастроф у результаті активних бойових дій на території країни, необхідність забезпечення продовольчої безпеки і, як наслідок, гостра потреба в страхуванні агроризиків, а також зростання потреби максимізації захисту інформації в кіберпросторі як частини національної безпеки. Таким чином, впровадження наявного світового досвіду протидії окресленим загрозам інструментами страхування, участь в провадженні релевантного захисту глобалізаційним викликам та використання передових технологій для оцінки ризиків та прогнозування, допоможе українським страховим компаніям розробляти більш точні та вигідні страхові продукти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Олійник О. В., Нагаєва Г. О. Страхування : навч. посіб. Харків : ХНАУ, 2020. 252 с.
2. Омельчук Л. В. Сутнісні характеристики економічної безпеки страхової компанії з позиції теорії безпекознавства. *Ефективна економіка*. 2018. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6621> (дата звернення: 17.05.2024)

3. Черняхівський В. План Маршала для українського страхового ринку. NV Бізнес : веб-сайт. 2022. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/yak-vplinula-viyuna-na-strahoviy-rinok-ekspert-ostanni-novini-50237940.html> (дата звернення: 18.05.2024)
4. Офіційний Інтернет-сайт Forinsurer. URL: <https://forinsurer.com/> (дата звернення: 15.05.2024)
5. Лобова О. Розвиток аграрного страхування в США. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Економіка*. 2012. № 133. С. 50–58.
6. Pauch D., Bera A. Digitization in the insurance sector – challenges in the face of the Covid-19 pandemic. *26th International Conference on Knowledge-Based and Intelligent Information & Engineering Systems*. 2022. P. 1677–1684.
7. Sigma 01/2024: Natural catastrophes in 2023. URL: [sigma 1/2024: Natural catastrophes in 2023 | Swiss Re](https://www.sigmare.com/insights/sigma-01-2024-natural-catastrophes-in-2023) (дата звернення: 18.05.2024)
8. Top 10 Risks for the Global Insurance Industry in 2024. Beinsure, 2024 URL: <https://beinsure.com/top-10-risks-insurance-industry/> (дата звернення: 17.05.2024)
9. Пшенична М. В. Технології штучного інтелекту в страховій індустрії України: аналіз тенденцій та перспективи розвитку. *Цифрова економіка та економічна безпека*. Випуск 6 (06). 2023. С. 92–96 DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.6-17> (дата звернення: 18.05.2024)
10. Гасанов С., Пеструха С. Зарубіжний досвід державно-приватного партнерства в агрострахуванні. *Економіст*. 2014. № 8. С. 17–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2014_8_8 (дата звернення: 19.05.2024)
11. Офіційний інтернет-сайт Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України (2024). URL: <https://cip.gov.ua/ua/news> (дата звернення 19.05.2024)

REFERENCES:

1. Oliinyk O. V., Nahaieva H. O. (2020) Strakhuvannia : navch. posib. [Insurance: study guide] Kharkiv : KhNAU. 252 p. (in Ukrainian)
2. Omelchuk L. V. (2018) Sutnisni kharakterystyky ekonomichnoi bezpeky strakhovoi kompanii z pozytsii teorii bezpekoznavstva [The essential characteristics of economic security of an insurance company from the standpoint of the theory of security studies]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, vol. 10. Available at: <https://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6621> (accessed May 17, 2024)
3. Cherniakhovskiy V. (2022) Plan Marshala dlia ukrainskoho strakhovoho rynku [The Marshall Plan for the Ukrainian insurance market]. NV Biznes – NV Busines. Available at: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/yak-vplinula-viyuna-na-strahoviy-rinok-ekspert-ostanni-novini-50237940.html> (accessed May 18, 2024)
4. Ofitsiyniy Internet-sait Forinsurer [Official website Forinsurer]. Available at: <https://forinsurer.com/> (accessed May 18, 2024)
5. Lobova O. (2012) Rozvytok ahrahnoho strakhuvannia v SShA [Development of agricultural insurance in the USA]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka, Ekonomika – Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Economics*, vol. 133. pp. 50–58. (in Ukrainian)
6. Pauch D., Bera A. (2022) Digitization in the insurance sector – challenges in the face of the Covid-19 pandemic. *26th International Conference on Knowledge-Based and Intelligent Information & Engineering Systems*. P. 1677–1684. (in English)
7. Sigma 01/2024: Natural catastrophes in 2023. Available at: [sigma1/2024: Natural catastrophes in 2023 | Swiss Re](https://www.sigmare.com/insights/sigma-01-2024-natural-catastrophes-in-2023) (accessed May 18, 2024)
8. Top 10 Risks for the Global Insurance Industry in 2024. Beinsure, 2024 Available at: <https://beinsure.com/top-10-risks-insurance-industry/> (accessed May 18, 2024)
9. Pshenychna M. (2023) Tekhnolohii shtuchnoho intelektu v strakhovii industrii Ukrainy: analiz tendentsii ta perspektyvy rozvytku [Artificial Intelligence Technologies in the Insurance Industry of Ukraine: Analysis of Trends and Development Prospects]. *Tsyfrova ekonomika ta ekonomichna bezpeka – Digital economy and economic security*, vol. 6 (06), pp. 92–96. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.6-17> (accessed May 18, 2024) (in Ukrainian)
10. Hasanov S., Pestrukha S. (2014) Zarubizhnyi dosvid derzhavno-pryvatnoho partnerstva v ahrostrakhuvanni [Foreign experience of public-private partnership in agricultural insurance]. *Ekonomist – Economist*, vol. 8, pp. 17–22. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2014_8_8 (accessed May 19, 2024)
11. Ofitsiyniy internet-sait Derzhavnoi sluzhby spetsialnoho zviazku ta zakhystu informatsii Ukrainy [Official website State Service for Special Communications and Information Protection of Ukraine]. Available at: <https://cip.gov.ua/ua/news> (accessed May 19, 2024).